

Bijdrage MIVD/AAR/RB2 voor CVIN van 13 december 2002

Land/regio
Irak

02614416102B.

42

Titel/onderwerp

Een toekomstig Iraaks bestuur

Samenvatting

Aangezien Irak in potentie de status van regionale grootmacht zal behouden, heeft het Westen een groot belang bij het karakter van de volgende Iraakse regering. Op basis van de beschikbare informatie en aanwijzingen is de inschatting dat een autocratisch bestuur met semi-democratische karakteristieken het meest voor de hand liggend is. Een autocratische leider kan voor langere tijd stabiliteit en een pro-westerse koers garanderen. De westerse geostrategische belangen (ook olie) zullen in dit scenario behartigd kunnen worden. Gelet op de religieus-etnische situatie en de diverse belangenverhoudingen ligt het in de lijn der verwachting dat de nieuwe leider een militaire achtergrond zal hebben. Een militaire bevelhebber kan als startpunt fungeren voor een nieuwe opbouw van Irak en zijn strijdkrachten. Dit is van belang om de zorg voor orde en stabiliteit weer zo snel mogelijk onder Iraakse verantwoordelijkheid te brengen teneinde aanwezige westerse eenheden in een minder kwetsbare positie te plaatsen. Het is onwaarschijnlijk dat er een wezenlijke zuivering van het omvangrijke bestaande staatsapparaat zal plaatsvinden. Dit zou een ingrijpend proces zijn dat veel tijd gaat kosten en een jarenlange substantiële begeleiding (lees: politiek-militaire presentie), terwijl de uitkomst daarenboven ongewis is.

Inleiding

In de huidige internationale discussie over een eventuele militaire interventie in Irak is vooral aandacht geschonken aan de diverse modaliteiten van een dergelijke militaire operatie. Sinds kort spitst de vraag zich eveneens toe op de (gewenste) situatie ná het einde van het regime van Saddam Hoessein. Ofschoon op dit moment een militaire interventie nog allerminst vast staat, is het uitgangspunt van deze notitie een beeld te schetsen van een toekomstig bestuur in Irak ná een gewelddadige verwijdering van het huidige regime door militair ingrijpen van buitenaf.

Regeringsvorm¹

Ongeacht de regeringsvorm zal Irak in de toekomst een belangrijke positie in de regio blijven innemen. Zijn geografische positie, olerijkdom, en watervoorraden impliceren dat Irak in potentie de status van regionale grootmacht zal behouden. Gelet op dit uitgangspunt heeft het Westen (en met name de VS) een groot belang bij het karakter van de volgende Iraakse regering.

Indien de VS (en bondgenoten) *manu militari* het huidige regime ten val brengen, zullen zij tevens hun aandeel claimen in het bepalen van de aard van een nieuwe regering. Deze aanspraak kan echter enkel kracht bijgezet worden door een substantiële (militaire) aanwezigheid van eenheden van de VS en eventuele bondgenoten in de nasleep van een militaire interventie.

Over de door de VS nagestreefde toekomstige regeringsvorm heeft de Amerikaanse regering weliswaar diverse uitspraken gedaan, maar concrete stappen en voorbereidingen komen nauwelijks aan het licht. Een duidelijke structuur in dit overleg en/of visie inzake een nieuw bestuur is nog niet gepresenteerd. In de afgelopen jaren hebben Amerikaanse functionarissen en instellingen contacten onderhouden met vertegenwoordigers van zowel binnen als buiten Irak opererende oppositiebewegingen.

Tekenend is dat leden van de oppositie in het buitenland weinig optimistisch zijn over hun kansen om een rol te spelen in de nieuwe politieke arena. Zij erkennen dat hun machtsbasis in Irak zeer beperkt is en dat een regering met totale buitenstaanders door de Irakezen zelf als een *Fremdkörper* zal worden beschouwd en derhalve een *non-starter* is. Bovendien houdt de onderlinge verdeeldheid aan, ondanks beweringen van het tegendeel. Zo wekte de recente beslissing van het Pentagon om INC-leden militaire training te geven ontstemming bij de andere groeperingen. Wellicht

¹ DIS2002021577

blijkt een individuele opposant in staat een politieke functie in de nieuwe regering te verkrijgen om de belangen van zijn clan of achterban te behartigen. Maar de kans dat één van de buitenlandse oppositiegroeperingen als entiteit een beslissende rol zal spelen, is gering.

Tevens beseffen de VS dat de Koerdische partijen een te smalle basis voor grotere regeringsverantwoordelijkheid vormen, terwijl de Iraakse shi'ieten en hun primaire vertegenwoordiger SCIRI met het nodige Amerikaanse wantrouwen bekeken worden vanwege de banden met Iran. Overigens bestaan ook binnen de shi'itische geloofsgemeenschap diverse belangengroepen wier rivaliteit een potentiële bron van geweld vormt.

Voorts zou een dergelijk bestuur in die zin niet wezenlijk afwijken van de andere regimes in de regio. Een welwillende heerser met verstrekkende volmachten die regelmatig weinigzeggende verkiezingen organiseert, geen grootschalige slachtingen onder zijn eigen bevolking aanricht, zijn werkelijke macht uitoefent op basis van strijdkrachten en veiligheidsapparaat en na verloop van tijd plaatsmaakt voor een zorgvuldig voorbereide opvolger is een gangbaar verschijnsel. De buurlanden zullen geen bedenkingen hebben tegen een dergelijk regime in Irak.

Het is niet denkbeeldig dat in de onmiddellijke nasleep van een militaire interventie een overgangsfase (1-2 jaar) aanbreekt, waarin aanvankelijk een tussenfiguur het formele gezag op zich zal nemen, ondersteund door de aanwezigheid van buitenlandse troepen en eventueel een VN-vertegenwoordiger. Deze Iraakse persoon moet beschikken over een hoge PR-waarde, zeker voor de (westerse) media, een symbolisch figuur zijn die in staat is in eerste instantie voor interne cohesie te zorgen en als een *primus inter pares* te fungeren. Uiteindelijk zal zo'n persoon echter slechts een boegbeeld zijn waarvan het nut op een gegeven moment achterhaald is.

Er mag vanuit worden gegaan dat al in deze eerste fase een leider wordt gezocht met een zekere interne machtsbasis in relatie tot de Iraakse strijdkrachten, d.w.z. een persoon die zich momenteel in Irak bevindt. Gelet op de religieus-etnische situatie en de diverse belangenverhoudingen ligt het in de lijn der verwachting dat de nieuwe leider een militaire achtergrond zal hebben, wellicht een sunnitische (ex-)hoofdofficier of een als seculier bekend staande shi'itische officier zonder banden met Iran. Het is niet uitgesloten dat de VS al een lijst hebben klaarliggen met potentiële kandidaten om de rol van nieuwe Iraakse leider te vervullen, terwijl de betrokkenen daarvan nog niet eens op de hoogte zijn. Het prematuur bekendstellen van een dergelijke persoon zou prompt een (dodelijke) reactie van het huidige regime uitlokken.

Dit gegeven kan van invloed zijn op het verloop van een eventuele Amerikaanse interventie. Immers, indien de VS zich richten op een persoonlijkheid uit de Iraakse strijdkrachten zullen zij tijdens de militaire operaties hiermee rekening houden. Het valt niet uit te sluiten dat daartoe met bepaalde Iraakse eenheden bewust geen confrontatie zal worden aangegaan indien deze eenheden eveneens het directe gevecht mijden. Zowel de betreffende bevelhebber van deze Iraakse eenheid alsook de eenheid zelf kunnen na de verwijdering van Saddam Hoessein dan als startpunt fungeren voor de wederopbouw van Irak en zijn strijdkrachten. Dit is van belang om de zorg voor orde en stabiliteit weer zo snel mogelijk onder Iraakse verantwoordelijkheid te brengen teneinde aanwezige westerse eenheden in een minder kwetsbare positie te plaatsen.

Vanzelfsprekend zal een dergelijke machthebber zich niet de meedogenloze repressie van Saddam Hoessein kunnen veroorloven, maar *Realpolitik* in dit land en in deze regio noopt tot een zekere bereidheid om geweld te gebruiken teneinde de gewenste stabiliteit zeker te stellen. De semi-

democratische trekjes van het autocratische bestuur kunnen vorm krijgen door in de machtselite rond de nieuwe leider vertegenwoordigers van de diverse etnisch-religieuze belangengroeperingen toe te laten. Op deze wijze kan men tevens een zeker 'federatief karakter' bereiken, zonder echter het uiteenvallen van Irak te riskeren. Hoe dan ook is het waarschijnlijk dat van een wezenlijke zuivering van het omvangrijke bestaande staatsapparaat zal worden afgezien. Dit zou een ingrijpend proces zijn dat veel tijd gaat kosten en een jarenlange substantiële begeleiding (lees: politiek-militaire presentie), terwijl de uitkomst daarenboven ongewis is.